

טְפִאָן אֲלַמְּגַדְּסָה

כתב העת למסורת יהדות דמשק

גיליון מס' 30 | ערב ראש השנה תש"פ | ספטמבר 2019

הדמייה: קימל אשכולות אדריכלים

חזית בית המורשת

מה בבית הדמשקי? על התכנים שיכיל בית מורשת של הקהילה

מאת: ד"ר מירב בלס

של קבוצות ייחידים. נושאים אחרים, אשר לא נוכל לככל ב>Showcase התצוגת הקבע (כאמור מפאת קצר מקום וזמן), נכלל בענייניות של הבית: הרצאות, סדנאות, סיורים נושאים (למשל בחגים) ועוד.

את הצוגת הקבע נפתח בארבעה מאפיינים משמעותיים את הקהילה:

א. יהודי دمشق כקהילה העתיקה ביותר מחוץ לגבולות ארץ ישראל. دمشق היא אחת הערים הקדומות ביותר במצרים. היא נזכرت במקורות היהודיים מאז אברהם אבינו, דוד המלך וימי בית שני.

ב. אנשי הקהילה, אנשי עבודה ויצירה. נשא שידגש את המלאכות הדמשקאיות כגון אריגה וצביעה של משי וכותנה, צורפות, חריטה על נחושת, שיבוץ צדף ושנהב וגט. בנקאות.

ג. הצגת הקהילה כקהילה מעורבת ובה יהודים מסתערבים, פרנגים, שומרים, קראים, מגורי סוריה, סיציליאנים, אלג'יראים ועוד.

ד. קהילה ציונית, החל מראשית המאה ה-20: תנויות הנוער, סייעו למפעל ההעפלה, מקום מקלט ומעבר למהגרים יהודים בדרכם לארץ ישראל, וכלה בתרומתה לבניית מדינת ישראל ולהבראה הישראלית.

כמו כן נציג את מפת תפוצת יוצאי הקהילה כיום שתראתה היכן נמצאים ריכוזי הקהילה העיקריים ומה גודלם - ישראל, ניו יורק, מקסיקו, ברזיל, ארגנטינה, פנמה ועוד.

חשוב לציין שבית המורשת לא נועד لأنשי הקהילה בלבד הוא יהיה פתוח לציבור הרחב כדי שיכיר את הקהילה ואת תולדותיה. לכן ניתן רקע והקשר רחבים לקהילה, למקומות הגיאוגרפי, לקרבתה לארץ ישראל, ליחסיה עם שכינה מהעת העתיקה ועד ימינו. יודגש מקומה, מעמדת וגודלה של הקהילה לאור תולדותיה תוך פירוט מיוחד של כל תקופה ותקופה. בהקשר לכך נציג ציר זמנים קהילתי

במאמרם שהתפרסמו בגלגולנות קודמים תיארתי את הפרויקט ההולך ומתקדם של בניית בית מורשת יהדות דמשק - הסקיצה האדריכלית שלו מצורפת למאמר זה. הפעם ברצוני לשתף בתכנים של בית המורשת - אילו נושאים יבואו בו לידי ביטוי, או מה ילמדו המבקרים על

חתן אדריכלי של בית המורשת
הדמייה: קימל אשכולות אדריכלים

הקהילה? לפני שאפרט חשוב לי להגיד כמה מיל'ם על בחירת תכנים למרכזי נושא-תוכן כמו בית המורשת שלנו. מלאכת בחירת התוכן היא מלאכה מורכבת, שכן מלבד הנושאים בהם ישפל בית המורשת, ישנים נשאים שלא יכולים להיכללו בו. וזאת מדוע? כיון שישנה מגבלה של מקום ומגבלה של זמן. לגבי מקום, לרשותנו עומדים חללי תצוגה וחוויה של כמה מאות מטרים בלבד, המחולקים ומפוזרים על פני מספר קומות. זמן סיור בבית המורשת יארך כשעה ולפעמים אף פחות מכך. לכן, יהיו נושאים מרכזיים שיוצגו בתצוגת קבוע וישמשו בסיס לסיורים ולביקורים שוטפים

ונשא הקשר של הקהילה לארץ ישראל לאפשר לנו לעסוק בפעילויות הציונית מראשית המאה ה-20 עד להקמת המדינה ולאחריה. נציג גם את תרומת הקהילה יהודית: מעבר היישוב המרכזי של א' לדמשק במאה ה-11,

שיראה את האירועים המרכזיים והאישים הבולטים בקהילה מאז ועד היום. על ציר הזמן נוכל להתייחס גם לשינויים פוליטיים בסוריה ולאירועים עולמיים, שהשפיעו על מצב היהודים בدمascus.

צילום משפחתי בחגיגת בר המצווה של פאודי אבו-ריש מזרחי (במרכז), דמשק, סוריה, שנות 30.
בأدיבות: מוזיאון העם היהודי בבית התפוצות, המרכז לחינוך חותמי ע"ש אוסטר, באדיבות אברהם (פאודי) ופאני מזרחי, ישראל

מערת ג'ובר, כתרי دمشق, חכמים ורבנים דמשקאים, دمشق כמרכז קבלה מייסודה של האר"י במאה ה-16 ועוד. שפה אינה מבעת רק מילים אלא גם תרבות, תחומי

ונשים מרכזיים בהם רעסוק בהרחבה יהיון: הבית הדמשקאי, הקשר של הקהילה לארץ ישראל, השפה והדיאלקט הדמשקאי החשוב, והקשר של הקהילה עם הסביבה הערבית. לא כאן המקום להרחב את היריעה על כל נושא ונושא, אולם ברצוני לתת כמה דגשים להביהם.

מבנה הבית הדמשקאי, עם החצר הפנימית והמצרקה, יבוא לידי ביטוי הן בעיצוב והן בשילוב פריטים אותנטיים מהבית בدمascus. לשם כך נשמה לשיתוף הפעולה של אנשי הקהילה שייתבקשו לתרום כספים ופריטים, או להשאיל חפצים מקוריים שברשותם. בכךין זה אוסף שהתקנות יבנו בסטנדרט מודיאלי גובה מבחינות אבטחה ותנאי שימור (תאורה, לחות, טמפרטורה וכו'). למעשה, בכוונתנו לשלב מוצגים מקוריים בכל חלקי בית המורשת - חלקים מצויים כבר בשרותנו ואחרים אנו מקווים לקבל עד פתיחת בית המורשת.

בתמונה קערה לסעודת המאה ה-16, دمشق, שיבוץ נחושת וחריטה, עין חרוד, משכן לאומנות ע"ש חיים אחר, עין חרוד, צילום: ח' ארדה

את מנהגי חג ומועד הייחודים לקהילה. את זאת נעשה בקומת בית הכנסת היפהפה שבצמו עברו שיפוץ וחידוש. ברצוני להציג شيئاً כוונה לשנות או להוסיף דבר למבנה בית הכנסת אלא לשפץ ולתחזק אותו כראוי, ולהזכיר מה שדורש חידוש.

עיסוק, תהליכי חברתיים וסביבתיים וכן ניצור מוקד תצוגה שייעסוק בשפה הערבית והדיאלקט הדמשקאי, בערבית-יהודית, ובצרפתית הקשורה לתרומות הפליטיות שעברו על סוריה. כאן יוכל להציג עיתונים וספרים שייצאו לאור בקהילה ולספר על התרבות היהודית הדמשקאית

דף מכתיר דמשק, שנה: 1260, באדיבות הספרייה הלאומית (לע"י בכרור כלוי, מס' ספר מערכת של הפרויקט: 1-8842438-00000)

קומת הגג של הבית תשמש חלל לתערוכות מתחפות ארועים והתכנסיות בנושאים שונים הקשורים לח'י הקהילה בעבר ובהווה. חלל משתנה ודינמי יאפשר לנו לעסוק בנושאים רבים שלא נכללים בתצוגת הקבע ויכול לשמש פלטפורמה לאנשי הקהילה להעלות ולהציג נושאים החשובים בעיניהם.

ולבסוף, אונצ'ל במה זו כדי לפנות לקוראי "מכאן ומשם" ולשאר יצאי הקהילה ולהזמין להצטרף ל专家组 "הבית הדמשקאי" בפייסבוק.

בקבוצה ישנו עדכונים שוטפים על הנעשה בקהילה בארגון ובפרויקט בית המורשת. שם תוכלו להביע את דעתכם בעניינים שונים ובפרט בעניין בית המורשת, נשמח לקבל מכם הצעות לתרומות ושאלות של חפציכם, וגם הצעות לשיתוף פעולה בפרויקט חשוב זה, שנמצא בראש מעינינו ובראש סדר העדויות של ארגון יצאי دمشق כיום.

באמצעות פתגמים וסיפורים עממיים ובאמצעות פיזיטים. בהמשך לעסוק בשפה ותרבות נتمקד במוסדות החינוך ובמגאון שיטות הלימוד שהו נהוגות בدمشق. ריבוי ערכי החינוך מתקשר גם לאופיה המערב של הקהילה ולתרבות כפיה שפורט לעיל. דוגמאות לכך הן: לימודי דת בקהילה (כתאב), בית ספר "כל ישראל חברים" (כי"ח), בית ספר לא-יהודים, בעיקר תיכוניים, לימוד עברית.

לאורך תולדותיה של הקהילה, בניה לא היו מנותקים מסביבתם אלא הוא חלק ממנה, השפיעו ממנה בכל תחום והשפיעו עליה. זו ההזדמנויות לטפל בנושאים חשובים המעידים על האינטראקציה של היהודים עם סביבתם המוסלמית/נוצרית/קולוניאלית. למשל, תרבות חזותית (עיצוב, לבוש ועוד), אוכל, מעמד משפט, עלילות דם ואנטישמיות, היפותחות למערב, השתלבות ותרומת היהודים לח'י הרוח והתרבות הסורית.

בתי הכנסת בدمشق אינם קיימים עוד (ברובם). נרצה להראות ולהזכיר אותם ככל שניתן. בהקשר זה נתאר גם